

*докторант кафедри германських
мов і зарубіжної літератури
Кам'янець-Подільського
національного університету
імені Івана Огієнка*

«НЕЧИСТА СИЛА»: ЗБІРКИ А. АВЕРЧЕНКА І В. КОРОЛЕВА-СТАРОГО

Постановка проблеми. Важливим питанням дослідження в галузі компаративістики є тематичний зріз творчості російського й українського письменників-емігрантів А. Аверченка (1880–1925) і В. Королева-Старого (1879–1943, справжнє – В. Королів). У післяжовтневий період обидва письменники опинилися поза межами батьківщини. Багато років їхня спадщина заборонялася, та з початком перебудови склалися сприятливі умови для її дослідження. Василь Королів-Старий у складі дипломатичної місії УНР 1919 р. виїхав до Праги, де й залишився. Аркадій Аверченко через Крим відплив до Константинополя, потім жив у Софії, Берліні. Останнім прихистком для обох письменників стала Прага.

Ст. Ніконенко, дослідник творчості Аверченка, писав: «У насичений світовими катаклізмами й революційними бурями час, коли розгорталася творчість цього яскравого та самобутнього письменника, літературні критики не змогли глибоко розібратися й належним чином оцінити його велику й різноманітну літературну спадщину»¹ [1]. Ці слова можуть стосуватися й творчості Королева-Старого, який «видав поверх 100 книжок і брошур, а статей і новел, то й підрахувати тяжко» [2, с. 7].

У творчій спадщині А. Аверченка і В. Королева-Старого є збірки малої прози з однаковою назвою – «Нечиста сила». Вперше книга російського автора випущена севастопольським видавництвом у 1920 р., потім – 1921 р. в Константинополі. Наступне видання здійснене майже через півстоліття американським видавництвом «Russika Publishers» [3, с. 338], і, нарешті, в 90-ті роки – у Росії [4, с. 272–330]. Книжка Королева-Старого «Нечиста сила» уперше вийшла у співпраці видавництва «День» (Київ) і «Чорномор» (Польща) 1923 р. Наступне видання з'явилося майже через 70 років у Києві [5]. Як і творчість авторів загалом, так і названі збірки з ідеологічних причин і досі не стали предметом дослідження науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі оповідання Аверченка зі збірки «Нечиста сила» привернули увагу О. Михайлова, А. Млечко, А. Нестеренко, Д. Ніколаєва, Л. Спиридонової. Науковці аналізували його твори в загальному контексті розвитку сатиричної літератури. Кілька казок книги Королева-Старого стали предметом розвідок Ф. Погребенника, О. Слижук, В. Шевчука. Решта творів збірки залишилися поза увагою дослідників. Професор Ф. Погребенник писав: «Як і ім'я автора, так і його книжка – безперечно цікава і повчальна – до сьогодні були незаслужено забуті» [6, с. 5]. І хоча в галузі порівняльного літературознавства є дослідження чарівного світу казок Королева-Старого і Туве Янсона (С. Васюта), відсутній компаративний аналіз збірок «Нечистої сили» Аверченка та Королева-Старого, в чому й полягає актуальність нашої роботи. Незважаючи на різні рівні – жанровий, тематичний і стильовий, існує чимало спільного між збірками, що дає підставу аналізувати їх з точки зору тематології.

Мета дослідження – компаративний аналіз різних за жанрами й темами книг із однаковою назвою – «Нечиста сила» Аверченка і Королева-Старого, що вийшли друком у 1920-ті роки. Завдання роботи – з'ясувати особливості поетики у книгах, визначити схожі світоглядні позиції письменників, а також їх ставлення до образів фольклорної міфології.

Виклад основного матеріалу дослідження. Жанрово книги малої прози відрізняються: у Аверченка – оповідання, у Королева-Старого, за авторським визначенням, – «книжка казок» [7, с. 4]. Ф. Погребенник називає її «книжкою казкових оповідань» [6, с. 5]. Збірка українського письменника вміщує фантастичні казки, а в Аверченка, на думку Д. Ніколаєва, – два фантастичних оповідання («Місто чудес», «Уривок майбутнього роману») [8, с. 240]. Завдання, яке поставив перед собою Аверченко, завуальовано висловлено так: «Хапаю двома пальцями цю маленьку закорючку хвостика й витягаю на світ Божий конкретну картинку» [4, с. 282]. Нагадаємо, що книга Аверченка вийшла на три роки раніше за видання українського автора, тому, ймовірно, Королів-Старий читав її, бо творчість короля сміху була на той час загальновідомою. Російський письменник приїхав до Праги в 1922 р., вже випустивши низку книг у Росії та поза її межами. Тема дітей, що цікавила Аверченка ще до революції, можливо, надихнула й Королева-Старого, який у своїй творчості приділяв багато уваги дитячій тематиці. Його збірка «Нечиста сила» є найвідомішою і написана для дітей, хоча містить низку питань виховного змісту, що стосуються й дорослих. Книга Аверченка – суто для дорослої аудиторії, але також торкається теми дітей, адже всі зміни з приходом нової влади позначилися й на дітях. Так, у побутовій замальовці «Міша Троцький» автор жаліє сина більшовицького лідера, бо хлопчик росте, позбавлений батьківської уваги родинного тепла.

Спільна риса обох збірок – гумористична складова. Хоча книга Королева-Старого не може змагатися з відомим сатириком, але відрізняється м'яким гумором та деякою іронією. Для Аверченка сміх був головним знаряддям у життєвій боротьбі [9, с. 4]. У творах емігрантського періоду його сміх перетворюється на сміх «політичної ворожнечі й ненависті» [10, с. 2], іноді – з присмаком чорного гумору або карикатури.

¹ Переклад цитат з російської мови тут і далі – дисертанта.

Словосполучення «нечиста сила» має споконвічну традицію відчуття чогось жахливого. Про неї писали багато відомих авторів світової літератури. У передмові до першого видання Королів-Старий визначив полемічний настрій своїх казок, які знаходяться по інший бік від творів Данте, Мільтона, Гете, Гоголя, Лесі Українки й численних фольклорних творів, де головну роль виконували представники «злого духа». До цього списку можна віднести і збірку Аверченка. Український автор вважав, що не потрібно залякувати дітей, тому обрав інший шлях – розповідати їм про ті невідомі сили «як про персоніфіковані сили природи» [7, с. 4].

Протилежний зміст має збірка Аверченка. Його нечиста сила – це більшовицькі орди, які зруйнували країну. У грізний час жовтневого лихоліття нею стала політична партія більшовиків на чолі з Леніним і його помічниками – Троцьким, Луначарським, Петерсом та іншими. Аверченко відкриває завісу того безладу, що настав у суспільстві. Використовуючи улюблений прийом – антитезу, він майстерно порівнює життя «до» і «після» революції. До початку цієї «хурделиці» був у людей налагоджений побут – автор постійно наголошує на цьому, а після жовтневого вихору всі ніби збожеволіли («Слабка голова»). «У тисяча дев'ятсот такому-то році більшовики нарешті завоювали всю Росію. Поза межами їх влади залишився лише Крим, який і висів невеликим доважком на невимірному просторі холодної та голодної Совдепії», – так почав Аверченко своє фантастичне оповідання [4, с. 289]. Королів-Старий про цей час відгукнувся також: «<...>прийшов тисяча дев'ятсот кувернадцятий рік. На землі почалася страшна колотнеча» [5, с. 28]. І якщо український автор обмежується вказівками на політичні події лише в першому розділі, то сатирик настирливо говорить на тему приходу більшовиків у всіх оповіданнях. У вступі він віддає данину загальноприйнятому ставленню до нечистої сили, яка зникає із криком півня. Їх «багато усього виповзло <...>, вистрибнуло, закружляло у божевільному хороводі» [4, с. 272]. Уся подальша дія у книзі Аверченка відбувається у країні більшовиків – саме те, про що писав і Королів-Старий: «Люди робили такі діла, на які ніколи не зважився б найгірший Чорт» [5, с. 28]. Навіть простий перелік злодіянь Советів з оповідання «Наваждение» дає певне уявлення про це: «повісили пастиря на тій самій липі, під якою так добре пили чай»; батька дівчини із золотою косою при спробі втекти застрелили; у панночки, яка щонеділі грала «Молитву Діви», рояль реквізували; школярі померли від «соціалістичного голоду»; купця утопили в річці за те, що був «дрібний хазяйчик і саботував Продком» [4, с. 277–278]. Далі він розповідає, як з'явилася руйнівна сила: із прибуттям із німецької землі у заплomboваному вагоні «деяких милостивих панів», які, зібравши «соціалістично налаштованих каторжників», в один рік такий Совдеп влаштували, що у сто років не розплутаєш» [4, с. 279]. Інший твір – майже анекдотична ситуація. Герой, пам'ятаючи про наслідки розмови братів із «человечком із комсаріата» (один правду сказав про несправедливість влади, інший мовчав, але обох розстріляли), не знав, як бути. Однак і його подальша доля була вирішена легко: «Товариш Гробов, розпорядіться» [4, с. 301], що стало зрозумілим без зайвих слів.

Аверченко уважно вивчав життя, щоб створити сатиричні картини тогочасної дійсності. Його герої повторюють вслід за лідерами більшовиків їхні лозунги на зразок «грабуї награбоване», співають «Яблучко», вкладаючи в нього свій зміст, або революційні пісні, що мають вигляд фонореplik: «Отречёмся от старого миира...». Або розповідають одне одному про строкату владу: «Проїхав ти, скажемо, більшовиків – починається країна махновців; проїхав, якщо тебе не уб'ють, махновців – починається країна петлюрівців. Припустимо, проїхав ти і їх. Тільки в'їхав у саму Совдепю – візьмуть тебе і поставлять до стінки» [4, с. 277, 279, 304].

Продовженням змалювання наслідків більшовицьких жахів у танку нечистої сили слугує вже згадане оповідання «Уривок майбутнього роману», в якому Аверченко створив безрадісну картину існування тоталітарної держави. Країна перекрила всі кордони, вивісивши на кожному кроці плакати з написом «Вхід стороннім суворо заборонений», була відсутня торгівля з іншими державами, не існувало промисловості, загальмувався розвиток наук і мистецтв, не існувало «ні законів Божих, ні людських» [4, с. 289]. Наслідком такого правління стало перетворення Росії на дрімучий ліс, а людей – на стадо диких тварин, про що йдеться у другій частині – антиутопії: з'явилися людожери, а діти не мали уявлення про найпростіші речі – гайку, цвях, папір, залізні будинки [4, с. 291–292]. В іншому оповіданні дитина не знає, для чого потрібне стальне перо, що таке ніж для розрізання книг, монетниця («Античні розкопки»).

Королів-Старий, ніби продовжуючи тему збірки Аверченка, хоче привернути увагу читача до фольклорної складової, але глянути на це з іншого боку. Його книга – своєрідна енциклопедія Невидимих сил – так автор називає цих істот, вони й самі себе такими вважають. Письменник розповідає про міжнародний конгрес Невидимої сили, який відбувався на Лисій горі під Києвом у ніч на Івана Купала. Гостями на ньому були як українські Чорти й Відьми, Мавки й Русалки, Лісовики, Упирі, Хухи, так і представники зі всього світу: Диви з Персії, Джини з міста Мазандерана, Пері з Індії, Тролі й Ельфи з Німеччини та Швеції, Ундіни, Сильфи, Гноми й багато інших. Зауважимо, що у письменника це власні імена. Вій, який головує на міжнародних зборах у казці Королева-Старого, зауважує, що люди невидиму силу вважають за нечисту, якої «по-дурному бояться, наклепують на неї всякі дурниці та небиліці», лаються поміж собою «найменням Чортів, Відьом та інших невидимих сил» [4, с. 17–18].

Якраз це й демонструє збірка Аверченка. Нечисту силу автор згадує у приказках («тряхнуло так, що аж чорти проснулися») [4, с. 280], власних імен (Чорт Іванович) [4, с. 323], як означення (диявольська спокуса) [4, с. 330], порівняння («танцює Спірка, як біс») [4, с. 276], як словаприспіву («чика-чика-чикалочки – едет черт на палочке <...>») [4, с. 304], як перифраз однієї з молитов за упокій («<...> усім цим: Леніним і Троцьким, Зінов'євим, Каменєвим, Луначарським, Дибенку – імена ж їх ти, дияволе, весі») [4, с. 280]. Таким чином, український письменник вступає в полеміку з російським автором. На думку Королева-Старого, словосполучення «нечиста сила» вигадали самі люди, що й підтверджується як у книзі Аверченка, так і у збірці українського автора, наприклад: переляканий дяк Оверко

подумав: «Та це ж мене манить нечиста сила!», бо так «думають усі люди, коли їм трапляється вночі щось незрозуміле, до чого вони не звикли» [5, с. 52–53]. Ось такий розгاردіш і стався в Росії з приходом більшовиків, наслідком діяльності яких стали допити, голод, смерть, розстріли, грабунки, про що йдеться в кожному оповіданні збірки.

Дійові особи Аверченка існують, на думку Д. Ніколаєва, у «якійсь ірреальній дійсності». Дослідник стверджує, що у книзі велику роль відіграє сюжет, створюється ряд персонажів, які запам'ятовуються [8, с. 244]. Іноді сатирик, використовуючи реальні факти, супроводжує їх цікавими історіями. Відомо, що в Харкові знаходився «шалений» комісар Саєнко, до якого боялися потрапити на допит, про що є немало свідчень у документальній літературі [11]. Аркадій Аверченко описав випадок із участю цього нелюда, при якому розстріли проводилися щодня. Та герой оповідання «Перед лицем смерті» Нікольський зміг обдурити Саєнка, сказавши, що «Нікольського учора розстріляли». А незабаром прийшли добровольці й визволили його [4, с. 319].

Персонажі збірки Королева-Старого також оточує і казкова дійсність, і реальна. Справжньою нечистою силою там виступають злі й вороже налаштовані герої: дід із сокирою («Хуха-Моховинка», злодії, крадії («Вовкулака Хреб», Чортова перечниця»), зла мачуха та хазяїн-кривдник («Літавиця», «Потороча Хрипка»), ліниве подружжя («Злидні»), мисливці («Мавка Вербинка»), лихий заздрисний брат («Мара») та інші. Натомість саме «нечиста сила» (у загальноприйнятому розумінні) виконує, навпаки, позитивну роль – рятує, захищає, радить, втішає, заступається за скривджених, допомагає. Автор дає деяким фольклорним персонажам імена: Мавка Вербинка, Потороча Хрипка, Вовкулака Хреб тощо. Натомість герої Аверченка безликі, адже «нечиста сила», що захопила владу в країні, не має людського обличчя [12, с. 201].

Звернемо увагу, що обидва письменники любили творчість М. Гоголя. Л. Спиридонова писала: «<...> соковитий гумор його [Аверченка – І.Ж.] оповідань трохи нагадував раннього Гоголя» [13, с. 135]. Традиції Гоголя, на думку А. Нестеренко, письменник продовжив і розвинув у темі «нечистої сили» [14, с. 82]. Це яскраво проявилось в наступній збірці сатирика, «Дюжина ножів у спину революції», в якій також велике значення мають фольклорно-міфологічні елементи, стійкі словосполучення («чертова дюжина», «черт с ним», «черт возьми», «черт знает что», «чертей прислал», «черт их подери» [15, с. 189]. Збірка Аверченка насичена й гоголівськими мотивами. Свідченням захоплення стилем Гоголя є цитата із «Вечорів на хуторі біля Диканьки» в оповіданні «Добрі друзі за рамсом». Аверченко зміг уявити Катерину II і Потьомкіна, коли прочитав про них у знаменитого письменника: «усього кілька дріб'язкових штрихів – і обидві фігури стоять переді мною, як живі» [4, с. 281]. Алюзії з «Носом», «Тарасом Бульбою», «Мертвими душами» містить оповідання «Повернення»: письменник цитує фрагменти повісті, використовує схожі символи (птиця, ніс), запозичує вислови Гоголя, але насичує їх новим змістом: «провалився ніс»; «І почує він у відповідь, як у свій час Тарас Бульба, – що Полосухін розстріляний за саботаж, що замучили Парфентьева у чрезвычайці, що помер від голоду на широкому красені Невському сіромаха Микола Іванович <...>» [4, с. 327–328]. В оповіданні «Міжнародний ревізор» Аверченко використовує знаменитий мотив «Ревізора» і вводить дійових осіб, які чекають перевірки міжнародної комісії. Сатирик викриває вади існуючого режиму: на ув'язнених страшно глянути: худі, голодні, у синцях (тут же вирішується їх замазати білилами); «гімнастичним кабінетом» вирішено назвати кімнату для допитів; у школах діти нюхають кокаїн – вирішили це назвати свободою. Про пам'ятники Троцький на зразок городского розмірковує: «Тільки постав десь один пам'ятник – зараз же цілу сотню всілякої погані нанесуть і поставлять». Врешті, зовсім поголівськи вирішено відібрати жителів, що мають веселіший вигляд, підкормити їх і випустити на вулицю, щоб ходили вулицею туди-сюди – саме там, де комісія працюватиме [4, с. 293–294]. На думку А. Нестеренко, сатирик актуалізує переносне значення слова «комедія» (вдавання, лицемірство), винесене в підзаголовок, визначаючи ним дії людей, наділених владою, тепер вже – радянською [14, с. 82].

Королів-Старий також любив творчість свого земляка і часто звертався до гоголівських мотивів у своїх попередніх творах. Зазначимо, що один із його численних псевдонімів – В. Диканський. Так, в оповіданні «Алілуя» поштмейстер на зразок героя з «Ревізора» читає листи, тому добре обізнаний, як саме звертаються до невдоволеного роботою вчителя – «вельмишановний», «з глибокою учтою», і з цього приводу пліткують [16, с. 188]. Ймовірно, улюбленим твором Королева-Старого, крім «Вечорів на хуторі біля Диканьки», є «Вій». Головний герой твору «Гиндик», слухаючи, як вчитель читав «Вію», мріяв потрапити на канікулах додому й довести всім, що він не боязкий, бо залишиться у церкві на ніч [17, с. 142]. У «Нечистій силі» Королів-Старий робить Вія могутнім. Цей фольклорний персонаж головує на зібранні міжнародної невидимої сили, він у національному одязі, в руках тримає «оздоблену дорогоцінним камінням шаблюку» і «золоту, сяючу вогнями булаву» – символ гетьманщини. Ймовірно, автор натякає на ті часи, коли Україна була могутньою державою, тому й русалки співають пісню:

Відсіль, з чарівної України,
Хай радість розійдеться всюди!.. [5, с. 28].

Обидва письменники щиро любили свою батьківщину, про долю її хвилювалися і прагнули повернутися, але Королів-Старий – у вільну Україну, Аверченко – в монархічну Росію. Український письменник висловив свої думки словами героїні казки, Хухи-Моховинки, – мрію, що не покидала її ні вдень, ні вночі – «коли ж прийде час, що вона зможе повернутися до своєї батьківщини», «не боячись морозів, повернути до Рідного Краю» [5, с. 38]. Провідна думка письменника міститься у словах «Мусимо підвести тим незрячим їхні вії» і є прямим натяком проснутися Україні. Тим більше, що в неї з'явився помічник – письменник, у вишиваній сорочці із жовто-синьою стьожкою, який «не злюбив лихих людей», а вивчивши життя невидимої сили, мав розповісти про них людям. І саме оця невидима сила, здається автору збірки, допоможе Україні стати вільною, як допомагала своїми героям у скрутних ситуаціях [5, с. 18, 25, 28].

Аверченко ж усім серцем відданий Росії. Сучасник письменника, М. Брешко-Брешковський згадував: «Він тужив за Росією, замученою, розтерзаною, і часом ця туга трагічно відгукувалася в його нових оповіданнях» [18, с. 16]. У збірці письменника відчутна ностальгія за батьківщиною, де зараз кружляють «зловіщі коршуни та ворони» [4, с. 280], звучить туга за втраченою Росією, та автор сподівається на краще. В оповіданні «Повернення» сатирик відчуває час триумфу: «Чує, чує наше загальне російське серце, що зовсім скоро побіжать червоні розбійники, що впаде скоро Москва й здеться Петербург» [4, с. 327].

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, на прикладі різних за жанрами і темами книг малої прози з однаковою назвою – «Нечиста сила», написаних у 20-ті роки, ми визначили особливості поетики, а також ставлення письменників як до образів фольклорної міфології, так і до реальної дійсності. Збірки мають спільні риси: фольклорну основу, фантастичні та гумористичні елементи (сатира, карикатура, чорний гумор в Аверченка, іронія – у Королева-Старого), гоголівські мотиви, дитячий дискурс, засоби виразності.

Письменники не заперечують існування потойбічних сил, але їх хвилює розгул нечистої сили у вигляді більшовицької влади (Аверченко) або людей, що сходять зі шляху добродетельності, порядності та стають наділеніми якимись негарними вадами, ворожими і злими (Королів-Старий). Зазначимо, що ставлення в Аверченка до нечистої сили як злого й ворожого повністю співпадає з народними уявленнями про неї як про нечисть, що лякає людей. І це відрізняє його збірку від книги Королева-Старого, яка полемічно налаштована як до книги російського автора, так і до народної міфології. Книга Королева-Старого є ніби продовженням думки російського автора стосовно «нечистої сили» як чогось ворожого людству. Спільною є думка митців щодо людей як «нечистої сили», що їм створюють не гірше за вигаданих міфологічних істот лихо, сварку та неспокій на землі. Подальше вивчення спільних ознак у творах малої прози письменників-емігрантів допоможе скласти загальне уявлення про літературний процес ХХ століття.

Література:

1. Никоненко Ст. Время и личность Аркадия Аверченко / Ст. Никоненко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ruslit.traumlibrary.net/book/averchenko-ss06-01/averchenko-ss06-01.html#work001>
2. Мох А. Від видавця / Василь Королів-Старий. Згадки про мою смерть: Спомини. – Торонто : Українське видавництво «Добра книжка», 1961. – С. 5–8.
3. Сергеев О.В. Примечания // А. Аверченко. Записки Простодушного. – М. : А/О «Книга и бизнес», 1992. – С. 331–340.
4. Аверченко А. Записки Простодушного. / А. Аверченко. – М. : А/О «Книга и бизнес», 1992. – С. 271–330.
5. Королів-Старий В.К. Нечиста сила: Казки / В.К. Королів-Старий. – К. : Веселка, 1990. – 208 с.
6. Погребенник Ф.П. Не така вже й страшна нечиста сила // В. К. Королів-Старий. Нечиста сила: Казки. – К. : Веселка, 1990. – С. 5–11.
7. Передмова (для дорослих) // Королів-Старий В. К. Нечиста сила: Казки. – К. : Фірма «Довіра», 1992. – С. 3–4.
8. Николаев Д. Д. Рай на Земле (фантастика русского зарубежья) / Д. Д. Николаев // Русская проза 1920–30-х годов. Авантюрная, фантастическая и историческая проза. – М. : Наука, 2006. – С. 239–285.
9. Оречкин Б. Рыцарь улыбки / Б. Оречкин // Эхо. Иллюстрированное приложение (Берлин). – 1925. – № 12. – С. 4.
10. Потемкин П.П. Об Аркадии Аверченко / П.П. Потемкин // Последние новости. – 1925. – № 1500. – 15 марта. – С. 2.
11. Красный террор в Харькове [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://kaminec.livejournal.com/183756.html>
12. Литература русского зарубежья (1920–1940) : [учеб. пособие] / под ред. А.Н. Смирновой. – М. : Флинта: Наука, 2006. – 640 с.
13. Спиридонова (Евстигнеева) Л.А. Русская сатирическая литература начала XX века / Л.А. Спиридонова (Евстигнеева). – М. : Наука, 1977. – 302 с.
14. Нестеренко А.Ю. Гоголевские сюжеты и образы в творчестве А. Аверченко / А.Ю. Нестеренко // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. Сер. «Літературознавство». – 2009. – Вип. 3(1). – С. 81–86.
15. Жиленко І.Р. «Свіжий сміх сьогоднішнього дня» Аркадія Аверченка (на матеріалі збірки «Дюжина ножів у спину революції») / І.Р. Жиленко // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Філологія». – Вип. 75. – Харків, 2016. – С. 188–191.
16. Королів-Старий В. «Алілуя» / В. Королів-Старий // Воля. – 1921. – Т. 2. – Ч. 5. – 1 травня. – С. 180–188.
17. Диканський В. «Гиндик»: оповідання / В. Диканський // Воля. – 1921. – Т. 3. – Ч. 3–5. – 20 серпня. – С. 138–144.
18. Брешко-Брешковский Н.Н. А.Т. Аверченко. К десятилетию со дня смерти русского мориста / Н.Н. Брешко-Брешковский // Иллюстрированная Россия. – 1935. – № 13. – С. 15–16.

Анотація

І. Жиленко. «НЕЧИСТА СИЛА»: ЗБІРКИ А. АВЕРЧЕНКА І В. КОРОЛЕВА-СТАРОГО

У статті досліджується творчість українського й російського письменників-емігрантів міжвоєнної доби В. Королева-Старого й А. Аверченка в тематологічному аспекті. На прикладі різних за жанрами книг малої прози з однаковою назвою – «Нечиста сила» – визначаються особливості поетики, а також ставлення письменників як до образів фольклорної міфології, так і до реальної дійсності. Окреслюються спільні риси книг: фольклорна основа, фантастичні та гумористичні елементи, гоголівські мотиви, засоби виразності. Зазначається, що збірка Королева-

Старого полемічно налаштована як до книги Аверченка, так і до народної міфології, але водночас є своєрідним продовженням думки російського короля сміху стосовно нечистої сили як чогось ворожого людству. Стверджується, що патріотичний настрій додавав сили письменникам-вигнанцям, які мріяли про повернення на батьківщину.

Ключові слова: нечиста сила, мотив, міфологія, гумор, полеміка, патріотизм.

Аннотация

И. Жиленко. «НЕЧИСТАЯ СИЛА»: СБОРНИКИ А. АВЕРЧЕНКО И В. КОРОЛЕВА-СТАРОГО

В статье исследуется творчество украинского и русского писателей-эмигрантов межвоенного периода В. Королева-Старого и А. Аверченко в тематологическом аспекте. На примере разных в жанровом отношении книг малой прозы, имеющих одинаковое название – «Нечистая сила» – определяются особенности поэтики, а также отношение писателей как к образам фольклорной мифологии, так и реальной действительности. Определяются общие черты книг: фольклорная основа, фантастические и юмористические элементы, гоголевские мотивы, средства выразительности. Отмечается, что сборник Королева-Старого полемически настроен как по отношению к сборнику Аверченко, так и к народной мифологии, но одновременно является своеобразным продолжением мысли русского короля смеха относительно нечистой силы как чего-то враждебного человечеству. Утверждается, что патриотический настрой добавлял силы писателям-изгнанникам, которые мечтали вернуться на родину.

Ключевые слова: нечистая сила, мотив, мифология, юмор, полемика, патриотизм.

Summary

I. Zhylenko. “DEVILRY”: COLLECTIONS OF A. AVERCHENKO AND V. KOROLEV-STARYJ

The present article deals with works of Ukrainian and Russian emigrant writers of the interwar period, V. Korolev-Staryj and A. Averchenko, from the point of view of the thematic aspect. Both collections of flash fiction, though based on various genres, share the same title, “Devilry”, and were written in 1920s. The article defines particularities of poetics, as well as the attitude of writers, both to the images of folklore mythology, and reality. Common features of both collections are folklore basis, fantastic and humorous elements, Gogol's motifs, and means of expressiveness.

It is being noted that the collection of V. Korolev-Staryj is polemically adjusted both to the collection of A. Averchenko and to folk mythology, but at the same time it is a kind of continuation of the “Russian king of laughter” with regard to evil spirits as something hostile to mankind. It is asserted that the patriotic spirit added strength to these exiled writers who dreamed of returning to their home countries.

Key words: devilry, motif, mythology, humor, controversy, patriotism.